

BÓKA LÁSZLÓ:

LÁZADÓ IFJÚSÁG

Tudomásul kell vennünk, hogy az ifjúság (az igazi ifjúság s nem mi, kiket azért nevez még ma is ifjaknak a társadalom, mert így akarja jóvátenni közönyét irántunk) teljességgel elutasítja világunkat. Tudni sem akar műveltségünkről, neveti erkölcsünket, idegenkedik ízlésünktől. Nem a rossz átlagról beszélek, mely mindig is minden műveltséget, erkölcsöt, szépségeszményt elutasított s mindenha el is fog utasítani, hanem a különbjét emlegetem, a lázadó, a fölényesen ellenszegülő ifjakat. Azokat, kiknek mutáló hangja élesen felcsattan, ha avatag nézeteinkkel találkozik, azokat, akik válogatnak, akik tudatosan elutasítanak műveltségünkből mindent, ami nem egyezik nézeteinkkel. Azaz hogy . . .

Itt előre kell bocsátanom valamit. Ha korán szürkülő halántékom s köznapi gondjaim sokasága ki is zár az ifjúság sorából, ha „van már kenyérem s borom is van“, nem vagyok irigye az ifjúságnak. Nem gyűl bennem epés harag, de nem méláz tehetlen nosztalgia sem, ha látom az ifjú farkasok tavaszi futását. Ha van, mi kikökönt gondjaimból, a remény az, mely felfigyel minden ifjú hang élős csendülésére, mely belevész minden lázas lobogású fiatal szem ragyogásába. S ha lázad a hang, ha ellenkezés gyújt tüzet a tiszta tekintetben: mintha szemem láttára hasadna meg a halál fekete kárpitja s felsütne a jövődő diadalmas napvilága. A jövődőnek, abból is a nekem legfontosabbnak, a magyar jövődőnek záloga, egyetlen záloga az, ha az ifjúság nem a kitaposott utakat választja, hanem új csapást keres s új istenek eledelére vágyik.

... Egy „azaz hogy“ -nál hagyjuk félbe. Mert sajnos nem egészen úgy van, hogy a lázadó ifjúság elutasítja nézeteinket, nem egészen úgy van, hogy válogat, nem egészen van az sem úgy, hogy neki magának vannak nézetei. Ez az ifjúság csodálatos új módját lelte meg a lázadásnak. Nem vesz tudomást az előtte jártak nézeteiről. válogatás nélkül köti meg magát egyetlen eszmekörnél. Divatos nézeteket követ, eszmeköre szűk börtön, melyből nemhogy ki nem tud szabadulni, de ki sem vágyhat, mert nem lát túl szürke falán. Ismeretlen eszmék ellen lázad ez az ifjúság s válogatatlan utasít el mindent magától, ami szókincsből, fogalomvilágából, szokásaiból hiányzik. Ugyanis...

Ismét csak félbe kell szakítanom szavaim sorát s ezáltal kínos kötelességet teljesítve: ad hominem kell argumentálnom, emlékekről kell fecsegnem. Kínos, mert hivalkodásnak hallik, s mégis kedves, mert ragyogó ifjú arcokra derül fény, ifjúságom szebb emlékei csillannak fel a feledés iszapja alól. „Honnan veszi ez?“ csattant fel öreg latin tanárom hangja, ki érzékeny fülével érezte a lázadást soraink közt. „Tanárurkérem, az Ókori Lexikon harmadik kötetében így van“ — felelt az egyik fiatal lázadó. Mert tudta, hogy van Ókori Lexikon s tudta, hogy annak csak két kötete van. Egy dolgo-

zatra emlékszem, melynek szerzője tizennyole oldalon fejtette ki, hogy Ovidius únta a hexametert, lázadó volt, újító, latin Ady. Nem volt igaza. De mikor ellentmondott az iskola hivatalos tanításának, úgy tudott latinul, hogy észrevette az Ovidius-i vers lazább szövéését, könnyebb kötését, — Vergiliushoz mérvén e valóban játékosabb, könnyebb költőt. Konok kisdíákra emlékszem, ki fellázadt az iskolai kötelező pensum ellen, nem volt hajlandó a Michael Kohlhaas kása-hegyén átrágni magát. De hogy bebizonyítsa, hogy igaza van, ugyanazon idő alatt, míg osztálytársai Kleist remekét lefordították, ő lefordította Karl Gutzkow Zur Philosophie der Geschichte-jét, Heine Harzreise-jét s reménytelenül küzdött Rilke Duinoi Elégiáival. Reál-gimnázistákról tudok, akik erényt csináltak a suta közoktatásügyi kényszerből, úgy okoskodván, hogy valóban helyes a görög nyelv száműzése a középiskolából, nem is lenne méltó hozzájuk az unalmas, megszokott Homér olvasása. Merő lázadásból Theognidost, Biont, Phocylidest, Hesiodost olvasták. Emlékszem osztályom legrosszabb matematikusára, ki órákig tudta fejtegetni, hogy milyen felesleges dolgokra tanítanak minket. Hogy borsot törjön algebra tanárunk orra alá, „A másodfokú egyenlőtlenségek és grafikus ábrázolásuk“ címen tartott előadást a természettudományi szakosztályban s elvetette közöttünk a világfelforgató Einstein és Planck eszméit, nehogy beugorjunk a fizikatanár tévtanainak. Kétkedő ifjakra emlékszem, kik Schütz Antal tanulmányaiból idéztek hittanárunk fejére s láttam egy memorandumot, melyet egy hittanórán nyujtottak át arcátlan kölykök s amely így kezdődött: „Lelki életünk a központi idegrendszeren alapszik...“. Nagyképű fiatal kamaszt látok magam előtt, ki fölünyesen legyintett, ha hivatalos politikánk bármely pártállású vezérférfiát említették előtte. Hónapokig dolgozott hangyaszorgalommal, míg összeállította előadását „Az utolsó huszonöt esztendő politikai eszméi“ címen, híven ismertetve mindazt, amit megvetett. Ady volt a divat? Versről-versre vitáztunk vele, lassan engedve varázsának s hozzászerettük az akkor még nem divatos Babits Mihályt, a feledett Juhász Gyulát, az eléggé nem méltatott Tóth Árpádot. Aki haragudott a francia tanárjára, az bosszúból Pierre Loti helyett Paul Valéryn gyötrődött, vagy gögösen elfordult a francia nyelvtől s olaszul vagy portugálul tanult. Heves ellenszenvemben a kollektívizmus iránt (akkor még csak egyfajta kollektívizmus volt ismeretes) végigrágtam magam Marx olvashatatlanul száraz szövegein s vadásztam a Marxista kommentárok ellentmondásaira... S menyi lelkiösmeretfurdalás közt történt mindez! Hogy feszélyezett a felnőttek, a maradiak képzelt fölénye! Milyen műveletleneknek tartottuk titkon magunkat! Milyen rettenetes próbáknak vetettük alá műveltségünket, új erkölcsünket, újmódi ízlésünket! Biztosak voltunk abban, hogy apáinknak, tanárainknak nincs igazuk, de örökké feszélyezett készültségünk s mindent elköveltünk, hogy teljes tudásuk birtokosai lehessünk, hogy

minden érvük eleve kezünkben legyen. Hogy „birtokon belül“ lázadhassunk.

Egy „ugyanis“-nál öltöttem egyik szavam a másikba. Ugyanis ezek a mai lázadó ifjak csak a tömegek lázadásához csatlakoznak. Súlyos műveletlenségük okán. Elvetik a nyugateurópai keresztény kultúrát, anélkül, hogy ismernék s elfogadják a keleti kultúrát, anélkül, hogy azt ismernék. Elvetik a kultúrát magát, legyen az bármilyen s elfogadják helyette a mítoszt s annak a folklorban tükröződő visszfényét, anélkül, hogy a multat s anélkül, hogy a népet ismernék. Elvetik az egyéni felelősség erkölcsét s elfogadják a tömeg szükségletének imperativuszát. Mindkettőt felelőtlenül. Felesküsznek Erdélyi József-re, annak franciás műveltsége nélkül, kikiáltják a Duna jegén Sinka Istvánt nagy költőnek, anélkül, hogy valaha Keats, Vörösmarty művébe elmélyedtek volna. Nemesak tertium comparationis, az összehasonlítás *másodika* is hiányzik döntéseikből. Megvetik Máraít, olvasatlanul, Ady mellett döntenek Babits ismerete nélkül. A saját hőseiket sem ismerik. Megrendített, mikor vallatóra fogtam a minap egy fiatalembert és kiviláglott, hogy a korszerű világnézeti irodalomból, melynek épp úgy megvannak az alapvetései, mint minden világnézetnek, ő csak egy magyar időszaki sajtótermék nem éppen következetes és alapos ismertetéseit olvasta.

Micsoda lázadás ez? Mely az ellenvéleményt nem meri meghallgatni! Nem is kíváncsi rá! Milyen lázadás ez, mely vakon hisz hangszórával köztétített véleményeknek, de nem keresi a néma dac hőseit, nem hallgat a csendes vita szavára? És...

Nem vagyok már fiatal ember. De azok a tekintélyek, akik szaván a mai ifjak lázadása elindul, azok nekem bátyáim lehetnének, olyik apám, olyik nagyapám. A verset számomra Weöres Sándor forradalmasította, mikor én már egyetemi hallgató voltam s ő még kurzusnadrágos kis gimnazista. Mert a műveletlenség retrográd is, szerelmetes öcsém, nemesak hátra nem tekint elég messzi, hanem előre sem lát. Könnyharmatos szemmel emlékszem egy pincelakásra, hol egy kisfiú, a rádió hőskorában, mikor a detektoros készülékeket kínoosan recsegő „hangosan beszélők“ váltották fel a gazdagok otthonaiban, együgyű eszközökkel egy televíziós készülék fabrikálásába fogott, únottan emlékezve meg ezekről az „egydimenziós“ vacak készülékekről, melyek megfosztják testétől, arcajától, gesztusai kifejezőerejétől az embert.

Lázadók vagy másolók?

Ifjak vagy koravének?

Míntha életről s halálról szavaznék, úgy vetem fel a kérdést immár önmagamnak, de azzal a vak reménnyel, hogy valahonnan válasz érkezik, valaki orromra koppint, letorkol, felel helyettem, nagyobb tudása, frissebb kíváncsisága, merészebb álmai jogos fölényével.

Én már tudom apám igazát is. De jaj nekem ezerízigen, ha öcsém is tudja már az én igazamat vagy a barátom igazát, vagy az ellenségem igazát. Ismerjék s mondjanak ellent, nekem, neked, neki, míg tart virágos koruk. Avagy virág vagy te...